

Opin ja osaan.

Toiminta-alueittain järjestettävä
opetus perusopetuksessa

Sisältö

Opetuksen erilaiset tavoitteet – monta mahdollisuutta	3
Opetuksen viisi toiminta-aluetta	4
Motoriset taidot	4
Kognitiiviset taidot	5
Sosiaaliset taidot	6
Kieli ja kommunikaatio	7
Päivittäisten toimintojen taidot	8
Laaja-alainen osaaminen	9
Oppilaan koulupäivä	10
HOJKSilla yksilöllisyyttä koulunkäyntiin	12
Arviointi	18
Oppimateriaali	21
Terapiat / kuntoutus	22
Siirtyminen toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen	23
Siirtyminen oppiainejakoiseen opetukseen	24
Toimintakyky	25
Perusopetuksen päättyessä	26
Toisen asteen koulutus	26
Tulevaisuus, työllistyminen ja asuminen	27
Tarvittavia päätöksiä	27
Pidennetty oppivelvollisuus	28
Erityisen tuen päätös	29
Opetuksen yhteistyötahoja	32
Mitä tarkoittaa?	
Pedagoginen selvitys	33
Oppimisen tuen kolmiportaisuus: tuen tasot	34
Erityiset opetusjärjestelyt (POL 18 §)	34
Monialaiset opinnot	35
Opiskeluhoolto	35
Opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma	36
Työkyvyttömyyseläke	36
Nuoren kuntoutusraha	36
Otteita perusopetuslaista (1998/628) ja -asetuksesta (1998/852) sekä oppivelvollisuuslaista (2020/1214)	37
Kirjallisuutta ja linkkejä	39
Lähteet	39

Opetuksen erilaiset tavoitteet – monta mahdollisuutta

Opetuksen tavoitteet kertovat, mitä oppilaan on tarkoitus oppia. Tavoitteet on määritelty paikallisessa opetussuunnitelmassa eri oppiaineisiin jokaiselle vuosiluokalle erikseen. Kun kaikille tarkoitettut yleiset oppiainekohtaiset tavoitteet tuottavat oppilaalle haasteita, hän voi saada oppimiseensa yleistä tai tehostettua tukea, joiden yhteydessä voidaan antaa esimerkiksi tukiopetusta tai osa-aikaista erityisopetusta.

Oppiainekohtaisia tavoitteita voidaan tarvittaessa opiskella myös erityisin painoaluein, jolloin opetuksessa keskitytään opinnoissa etenemisen kannalta välttämättömiin sisältöihin. Jos painoalueittain määritetyt oppiainekohtaiset tavoitteet ovat oppilaalle liian vaativia, oppiaineiden oppimäärien tavoitteita voidaan yksilöllistää. Erityistä tukea saavan oppilaan oppimäärät voidaan yksilöllistää hänelle sopiviksi ja saavutettaviksi. Se tarkoittaa sitä, että oppilas opiskelee samoja oppiaineita kuin muutkin, mutta oppimisen tavoitteet muodostetaan hänen tavoitteitaan vastaaviksi. Yksilöllistettyjen oppimäärien opiskelu ei seuraa minkään vuosiluokan oppiaineen oppimäärää.

Kun oppilaalla on vaikea kehitysvamma, jokin muu vakava vamma tai sairaus, voi olla, että oppiaineittain etenevä opiskelu on oppilaalle liian haasteellista eikä se ole oppilaan edun mukaista, vaikka oppiaineiden oppimäärät olisivat yksilöllistettyjä. Silloin voidaan valita toiminta-alueittain järjestettävä opetus.

Päätös toiminta-alueittaisesta opetuksesta tehdään aina erityisen tuen päätöksen yhteydessä. Toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen perusteena on normien mukaan vaikea kehitysvamma, vakava vamma tai sairaus. Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, tehdään oppilaalle pidennetyn oppivelvollisuuden päätös. Koska nämä määritelmät ovat hyvin yhteneväiset, on toiminta-alueittain opiskelevilla oppilailla yleensä sekä pidennetyn oppivelvollisuuden että toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen päätökset. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen siirtyminen on mahdollista esi- ja perusopetuksen aikana. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus on mahdollista vain perusopetuksessa. Esiopetuksessa lapsella on aina esiopetuksen opetussuunnitelma.

Toiminta-alueittaisessa opetuksessa oppilas ei opiskele oppiaineita, vaan hänen tavoitteensa on määritelty toiminta-alueittain. Toiminta-alueittaisen opetuksen tavoitteena on antaa oppilaalle tietoja ja taitoja, joiden avulla hän suoriutuu mahdollisimman itsenäisesti elämässään. Tämä opas antaa lisätietoa toiminta-alueittaisesta opetuksesta.

OPETUKSEN VIISI TOIMINTA-ALUETTA

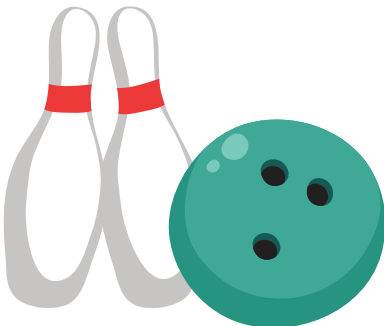
Toiminta-alueittaisessa opetuksessa olevan oppilaan oppimisen tavoitteet määritellään toiminta-alueittain. Toiminta-alueet ovat motoriset, kognitiiviset, sosiaaliset ja päivittäisten toimintojen taidot sekä kieli ja kommunikaatio.

Opetuksen tavoitteet on määritelty Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin pohjautuvassa paikallisessa opetussuunnitelmassa kerrotaan tarkemmin, kuinka toiminta-alueittainen opetus kunnassa järjestetään. Oppilaan tavoitteet räätälöidään jokaiselle oppilaalle erikseen henkilökohtaisesti sopiviksi. Oppilaan yksilöllisyys oppijana tulee huomioida, kun pohditaan, kuinka opetus ja arviointi toteutetaan. Lisäksi pohditaan mitkä ovat opetuksen sisällöt, millainen oppimisympäristö tukee oppilasta ja mitä opetusmateriaaleja tarvitaan sekä millaista oppimisen tukea ja avustusta oppilas tarvitsee koulupäivän aikana.

Seuraavaksi esitellään jokainen opetuksen toiminta-alue lyhyesti. Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin Palapelimallista saa lisää tietoa eri toiminta-alueista ja niihin liitetyistä taidoista. Palapelimalli on Valterin verkkosivuilla [_____](#)

Motoriset taidot

Motoriset taidot tarkoittavat liikkeisiin ja liikkumiseen liittyviä taitoja. Motorisia taitoja on erilaisia, kuten hieno- ja karkeamotoriset taidot sekä havaintomotoriset taidot. Hienomotoriset taidot tarkoittavat pienten lihasten hallinnan taitoja, yleensä käsien käyttämisen toimintoja, kuten kynän käyttöä, pinsettioitteen hallitsemista tai syömistä haarukalla. Myös puheen tuottamiseen liittyvät motoriset taidot ovat hienomotorisia taitoja. Karkeamotoriset taidot tarkoittavat isojen lihasten hallinnan taitoja, esimerkiksi kävelemistä tai hiihtämistä.

Motorisiin taitoihin kuuluvat myös motoristen toimintojen suunnittelu ja ohjaus. Näitä taitoja tarvitaan esimerkiksi tilanteessa, jossa oppilas pohtii, mihin kohtaan pallo pitää asettaa, jotta sen saa potkaistua maaliin. Lisäksi motoristen taitojen toiminta-alueella kiinnitetään huomiota oppilaan koordinaatioon, tasapainoon ja kestävyyyteen sekä lihasvoimaan.

Koordinaatio tarkoittaa, että oppilas pystyy liikkumaan sujuvasti ja hallitsee eri kehonosien yhtäaikaista liikettä, kuten haara-perushyppyn tai konttaamisen. Havaintomotoriset taidot tarkoittavat esimerkiksi oman kehon hahmotusta.

Motoristen taitojen oppimisen tavoitteena on vahvistaa oppilaan kehonhahmotusta sekä edistää hänen hieno- ja karkeamotoristen taitojensa kehittymistä. Tavoitteena on, että oppilaalle muodostuu myönteinen kehonkuva. Motoristen taitojen harjoittelu tähtää siihen, että oppilaasta tulee aktiivinen toimija. Oppilas hallitsee motoriset perustaidot, esimerkiksi kävelyn, kyykistymisen tai portaisa liikkumisen.

Esimerkkejä motoristen taitojen tavoitteista:

- osaa hyppiä tasajalkaa
- osaa mennä vuoroaskelin ylöspäin portaita
- osaa heittää palloa eteenpäin
- oppii tutkimaan ja tunnistamaan esineitä sormia ja molempia käsiä käyttäen
- oppii hahmottamaan omaa kehoaan sekä osaa nimetä kehon osia (kätet, jalat, vatsa, pää, kaula)
- oppii pinsettiotteen

Kognitiiviset taidot

Kognitiiviset taidot tarkoittavat ajattelun ja havainnoinnin taitoja. Tavoitteena on, että opitaan käyttämään aisteja havainnoinnin apuna. Kognitiivisten taitojen harjoittelussa tähdätään aktiiviseen toimintaan.

Harjoitellaan esimerkiksi erilaisia oppimis- ja havainnointitapoja, muistin käyttämistä sekä ajattelun taitoja. Ajattelun taitoja tarvitaan esimerkiksi uusien asioiden oppimiseen ja valintojen tekemiseen. Havainnoinnin taidot ovat esimerkiksi näkö- ja kuuloaistin käyttö.

Kognitiivisten taitojen oppiminen voi sisältää aistien aktivoimista ja harjoittamista. Valitsemisen, luokittelun, ongelmanratkaisun ja päätöksenteon sekä syy-seuraussuhteen oppiminen kuuluu myös kognitiivisten taitojen oppimiseen. Aistien käyttäminen ja oppijan vahvimman aistikanavan tunnistaminen on tärkeää. On tiedostettava, miten oppilas oppii parhaiten – näönvaraisen, kuulonvaraisen vai tunnonvaraisen tiedon kautta. Toisinaan oppilas hyötyy kuvista tai muusta visuaalista tuesta opetuksen rinnalla, toisinaan auditiivinen eli kuulon käyttämiseen perustuva tuki on sopivinta.

Moniaistisuuteen perustuva toiminta eli useampaa aistikanavaa tukeva toiminta hyödyttää useimpia oppilaita. Moniaistista toimintaa on, että oppilaalle näytetään kuvaa ja kerrotaan samalla siitä, mitä kuvassa on. Kuvassa voi olla myös tuntoaistin aktivoimiseksi erilaisia pintoja, kuten havupuun kuvan päälle on laitettu oikeita neulasia, joita oppilas voi tunnustella. Jokainen oppilas oppii yksilöllisesti. Joskus oppilas pystyy hyödyntämään vain yhtä aistikanavaa kerrallaan.

Kognitiivisten taitojen oppimisen tavoitteena voi olla lukemis-, kirjoittamis- ja matemaattisten taitojen perusvalmiuksien kehittäminen. Myös eri oppiaineiden sisällöistä voidaan saada aineistoa kognitiivisten taitojen oppimiseen. Opetus ei kuitenkaan ole oppiainejakoista vaan esimerkiksi ajankohtaisiin teemoihin liittävää, joissa voidaan hyödyntää sopivaa oppimateriaalia erilaisista lähteistä, kuten oppikirjoista. Teemoina voi olla esimerkiksi metsä, leivonta, liikenne, jne.

Oppiainekohtaisia taitoja voi harjoitella, mutta mikäli oppilaalla on useita eri oppiaineita, voi olla aiheellista pohtia, että olisiko hänen etunsa mukaista opiskella oppiaineittain.

Esimerkkejä kognitiivisten taitojen tavoitteista:

- oppii tunnistamaan oman nimen kirjoitettuna
- osaa tehdä valinnan kahdesta eri vaihtoehdosta
- osaa katsoa pyydettyyn kuvaan kahdesta vaihtoehdosta
- osaa laskea yhteenlaskuja lukualueella 0–5
- oppii luokittelemaan asioita/esineitä värin perusteella

Sosiaaliset taidot

Sosiaaliset taidot tarkoittavat toisten ihmisten kanssa olemisen taitoja. Näitä taitoja ovat esimerkiksi vuorovaikutustaidot ja tunnetaidot. Vuorovaikutustaitoja tarvitaan esimerkiksi vastavuoroisessa kommunikaatiossa, toisen ihmisen kuuntelemisessa, kaverin kanssa pelaamisessa tai leikkimisessä tai ryhmässä toimimisessa. Tunnetaitoja ovat esimerkiksi omien tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen. Sosiaalisten taitojen oppimisen tavoitteena on kehittää ryhmässä toimimisen ja osallistumisen taitoja. Myönteisellä sosiaalisella ilmapiirillä koulussa tuetaan oppilaan edellytyksiä onnistua opinnoissaan sekä hänen itsetuntemustaan ja oppimismotivaatiotaan. Kun oppilas on motivoitunut oppimaan ja uskoo omiin kykyihinsä, se lisää hänen sinnikkyyttään ja halua saattaa annettu tehtävä loppuun asti.

Esimerkkejä sosiaalisten taitojen tavoitteista:

- osaa katsoa keskustelukumppania silmiin
- oppii tunnistamaan väsymyksen tunteen oppitunnin aikana ja oppii pyytämään taukoa
- osaa neuvotella, vuorotella ja jakaa tavaroita leikkiessään
- osaa ilmaista tunteitaan ilmeillä, eleillä, äänтелеillä
- oppii tunnistamaan perustunteita kuvista
- osaa nimetä omia tunteitaan
- osaa säilyttää sosiaalisen tilansa

Kieli ja kommunikaatio

Kommunikaatio tarkoittaa viestintää toisten ihmisten kanssa. On ehdottoman tärkeää, että jokaisella on keino kertoa asioistaan ja ilmaista omia tunteitaan sekä tulla ymmärretyksi. Puhumisen lisäksi on olemassa muitakin kommunikointi- ja vuorovaikutuskeinoja, kuten esimerkiksi viittomakielen tai tuki-viittomien, kuvien, taktiillisen eli tuntoaistiin perustuvan kommunikoinnin tai kommunikointi- laitteiden käyttö. Vuorovaikutuksessa voidaan olla äänneiden, eleiden ja ilmeiden avulla. Jokaiselle oppilaalle on tavoitteena löytää toimivia vuorovaikutus- ja kommunikointikeinoja ja harjoitella niiden käyttöä.

Oppimisen tavoitteena on, että oppilas on vuorovaikutuksessa, tulee ymmärretyksi ja ymmärtää, mitä oppimisympäristössä tapahtuu ja mitä puhutaan. Oppimisympäristön tulee mahdollistaa erilaiset kommunikointitavat ja tukea sekä mahdollistaa oppilaan puheen tuottamista, kommunikointia sekä vuorovaikutusta oppilaan omilla kommunikointi- ja vuorovaikutuskeinoilla.

Esimerkkejä kielen ja kommunikaation tavoitteista:

- osaa vastata kommunikaatioaloitteisiin äännähdyksellä
- osaa vastata tervehdykseen
- osaa vastata useamman sanan lauseella
- oppii vastaamaan kysyjälle kysymykseen "Mitä haluat tehdä?" kommunikointi-laitetta käyttäen

Päivittäisten toimintojen taidot

Päivittäisten toimintojen taidot tarkoittavat niitä taitoja, joita ihminen tarvitsee arjessaan. Näitä taitoja ovat esimerkiksi pukeutumisen, ruokailun tai muut arjen toimissa tarvittavat taidot. Tavoitteena on, että oppilas oppii toimimaan mahdollisimman itsenäisesti arjen toimissaan.

Päivittäisten taitojen toiminnoissa oppilaalle syntyy mahdollisuuksia harjoitella motoristen, kielen ja kommunikaation, sosiaalisten ja kognitiivisten taitojen toiminta-alueiden tavoitteita. Päivittäisten taitojen tavoitteena on, että oppilas tunnistaa arjen tilanteissa ne asiat ja hetket, joissa hän tarvitsee apua, ja ne asiat, jotka hän hallitsee itse.

Päivittäisten toimintojen taitojen oppimisen tavoitteena on lisätä oppilaan aktiivista osallistumista oppimisympäristönsä toimintaan sekä edistää hänen omatoimisuuttaan ja itsenäisyyttään. Tärkeää on löytää oppilaalle taitoja, joissa hän saa ”minä osaan”-kokemuksia.

Esimerkkejä päivittäisten toimintojen tavoitteista:

- osaa laittaa ruokailuvälineet oikeille paikoilleen astioiden lajittelupaikalla
- osaa kammata hiuksensa
- osaa pukea takin päälleen
- oppii tunnistamaan ja nimeämään erilaisia ruoka-aineita
- osaa mennä luokasta vessaan itsenäisesti
- oppii kaatamaan maitoa lasiin itsenäisesti

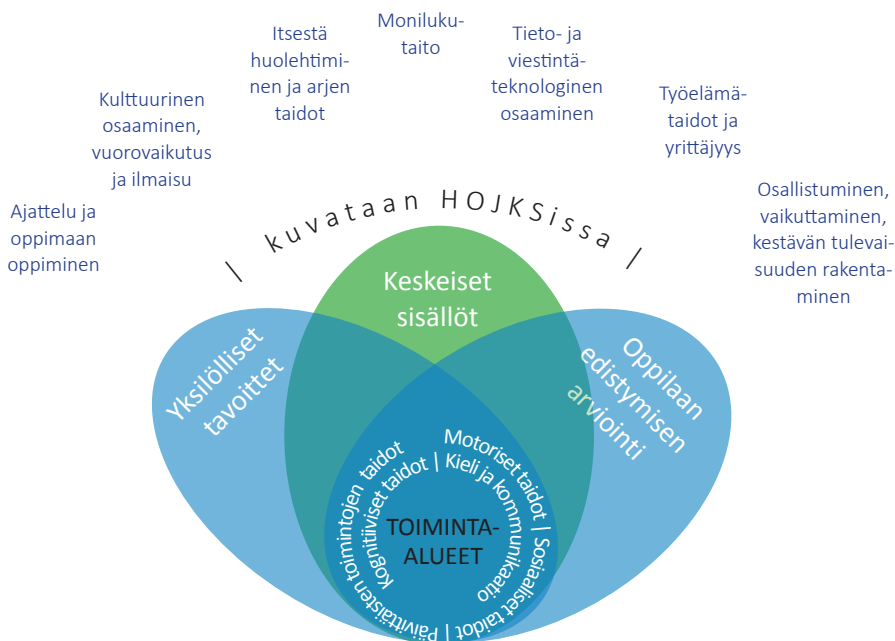

LAAJA-ALAINEN OSAAMINEN

Laaja-alaiset osaamiskokonaisuudet kuuluvat kaikille perusopetuksessa oleville oppilaille. Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten oppilaat käyttävät tietojaan ja taitojaan, vaikuttavat oppilaiden omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia.

Laaja-alaisia osaamiskokonaisuuksia on seitsemän. Niiden yhteisenä tavoitteena on tukea ihmisenä kasvamista sekä edistää yhteiskunnan jäsenyyden ja kestäväen elämäntavan edellyttämää osaamista. Erityisen tärkeää on rohkaista oppilaita tunnistamaan oma erityislaatunsa, omat vahvuutensa ja kehittymismahdollisuutensa sekä arvostamaan itseään.

Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, opetuksen sisältö ja arviointi sisällytetään sopivaan toiminta-alueeseen.

OPPILAAN KOULUPÄIVÄ

Oppilaalla on oikeus käydä koulua jokaisena koulupäivänä. Huoltajien vastuulla ja velvollisuutena on huolehtia, että lapsi suorittaa oppivelvollisuuttaan. Vaikka oppilaalla on vaikea vamma tai sairaus, hän on oppivelvollinen. Jokaisella oppilaalla tulee olla turvallinen opiskeluympäristö.

Opetusryhmät tulee muodostaa siten, että opetuksessa voidaan saavuttaa opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet. Vaikeimmin kehitysvammaisista oppilaisista muodostetussa opetusryhmässä saa olla enintään kuusi oppilasta. Opetuksen järjestäjän on huolehdittava, että jokaisella oppilaalla on nimetty opettaja ja että jokaisella opetusryhmällä on oma opettaja. Jos opetusta annetaan yhdistetyssä opetusryhmässä, voidaan opetusta antaa usean opettajan antamana samanaikaisopetuksena.

Oppilaalla on viikossa oppitunteja saman verran kuin oppiaineittain opiskelevilla samalla vuosiluokalla olevilla oppilailla. Vuosiluokkien keskimääräinen vähimmäistuntimäärä on säädetty perusopetusasetuksessa, mutta opetuksen järjestäjä voi päättää antaa opetusta myös enemmän. Jokainen oppilas noudattaa oman kuntansa tai koulunsa tuntimäärää, joka löytyy paikallisesta opetussuunnitelmasta.

Luokka	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Tuntimäärä viikossa	20	20	22	24	25	25	29	29	30

Valtakunnallinen vähimmäistuntimäärä eri vuosiluokilla [perusopetusasetus 3 § (2018/794)]

Jos oppilaalla on jokin sairaus tai hän ei pysty opiskelemaan edellä todettujen tuntimäärien mukaisesti, hänelle annettavan opetuksen viikkotuntimäärää voidaan vähentää. Toisinaan oppilaan kuntoutus järjestetään koulupäivän aikana, jolloin viikkotuntimäärää tulee vähentää (myös vastuukysymys). Tuntimäärän vähentämiseen pitää olla laissa säädetty, opetukseen liittyvät painavat syyt ja perusteet, ja siitä pitää tehdä hallinnollinen päätös (perusopetuslaki 18 §, Erityiset opetusjärjestelyt). Erityistä tukea saavalla oppilaalla päätös erityisistä opetusjärjestelyistä tehdään aina erityisen tuen päätöksen yhteydessä.

Oppilaan koulupäivä rakennetaan mahdollisimman hyväksi oppilaan oppimista ajatellen. Koulupäivä sisältää erimittaisia oppimistuokioita, siirtymätilanteita, ruokailun ja taukoja.

Usein toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa oppilaan koulupäivä on eheä kokonaisuus, jossa sosiaaliset tilanteet ja siirtymät esimerkiksi välitunnille ovat oppimistilanteita. Tavoitteiden mukaista oppimista tapahtuu koko koulupäivän ajan. On huomioitava, että päivittäistaitojen harjoitteluun tulee varata aikaa ja mahdollisuuksia. Jos tavoitteena esimerkiksi on kenkien itsenäinen pukeminen, paras aika sen harjoittamiselle on pukeutumistilanteissa.

Opettaja on vastuussa oppilaan opettamisesta ja koulupäivästä. Luokassa työskentelee opettajan lisäksi koulunkäynninohjaajia tai -avustajia. Koulunkäynninohjaajat ja -avustajat työskentelevät opettajan ohjeiden mukaisesti.

Luokassa työskennellään usein eri kokoonpanoissa. Oppilas voi työskennellä esimerkiksi koko luokan mukana, pienemmässä ryhmässä tai kahdestaan opettajan tai koulunkäynninohjaajan tai -avustajan kanssa. Vastuu opetuksesta ja sen suunnittelusta kuuluu aina oppilaan opettajalle.

Suosittelavaa on, että jokaisella toiminta-alueittain opiskelevalla oppilaalla on, mikäli mahdollista, yleisopetuksen yhteistyöluokka, jonka kanssa tehdään yhteistyötä. Yhteistyö suunnitellaan ja kuvataan oppilaan henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa eli HOJKSissa. Käytännössä oppilas osallistuu yhteistyöluokan oppitunneille, esimerkiksi heidän musiikin tai liikunnan tunneilleen. Tämä edellyttää, että oppitunnin sisältö ja käytetty työtapo ovat sellaisia, että oppilas voi hyötyä osallistumisestaan ja se tukee oppilaan oppimisen tavoitteita. Yhteistyöluokan oppitunneilla oppilaan tukena voi olla tarvittaessa koulunkäynninohjaaja tai avustaja omasta luokasta.

HOJKSilla yksilöllisyyttä koulunkäyntiin

HOJKS tarkoittaa henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa. HOJKS on pedagoginen asiakirja. Oppilaan opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä huoltajien ja oppilaan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Oppilaan yksilölliset oppimistavoitteet asetetaan toiminta-alueittain syksyllä pidettävässä HOJKS-tapaamisessa.

Opettaja on tavoitteiden asettamisen ammattilainen, mutta huoltajat ovat lapsensa parhaita asiantuntijoita. Siksi on tärkeää, että huoltajat ja lapsen kanssa työskentelevät pohtivat yhdessä, mitkä ovat lapsen vahvuudet, mikä häntä motivoi ja mitä hänen olisi tärkeää oppia. Opettaja vastaa HOJKSin sisällöstä ja viime kädessä päättää esim. mikä tavoite kirjataan oppilaan HOJKSiin.

Ennen HOJKS-palaveria on hyvä tarkistaa, että oppilaasta tehdyt hallinnolliset päätökset vastaavat oppilaan sen hetkistä tilannetta ja tuen tarvetta. Esimerkiksi erityisen tuen päätöksestä ilmenee, mikäli oppilaan opetus järjestetään toiminta-alueittain. Ennen HOJKS-tapaamista opettajan tulee arvioida, onko oppilaan tuen tarve muuttunut sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksen yhteydessä kuten tarvitseeko oppilas perusopetuslain 18 pykälän mukaista erityiset opetusjärjestelyt-päätöstä. Kyseinen päätös edellytetään, jos oppilaan opetus poikkeaa paikallisesta opetussuunnitelmasta esimerkiksi vuosiviikkotuntimäärän osalta. Jos tarvitaan uusi erityisen tuen päätös, opettaja ryhtyy valmistelemaan pedagogista selvitystä.

Tavoitteet ja opetuksen sisältö kirjataan HOJKSiin toiminta-alueittain

On tärkeää, että tavoitteet ovat oppilaalle **saavutettavissa** olevia, realistisia ja mielekkäitä, jotta hän motivoituu niiden toteutumiseen tähtäävistä toiminnoista. Tavoitteet eivät saa olla oppilaalle liian haasteellisia tai vaikeita. Niiden on oltava konkreettisia ja ymmärrettäviä, jotta oppilas sekä jokainen hänen kanssaan toimiva aikuinen ymmärtää ne samalla tavalla. HOJKSiin on hyvä kirjata myös aikataulu, mihin mennessä tavoite pyritään saavuttamaan. Usein tavoite määritellään lukuvuosittain. Oppilaan taidot, vahvuudet, motivaation kohteet ja suotuisin oppimistapa tulee olla selvillä, jotta oppilaalle voidaan laatia hänen osaamistaan ja vahvuuksiaan parhaiten tukevat ja häntä motivoivat tavoitteet. Oppilaan omaa kiinnostusta ja motivaatiota tulee hyödyntää – toisinaan tehtävä onnistuu paremmin, kun siitä esimerkiksi saa äänipalautteen välittömästi.

Tavoitteita voidaan harjoitella eri oppimisympäristöissä koulussa, kuten luokassa, pukeutumistilanteissa ja ruokalassa, sekä myös koulun piha-alueen tai lähialueiden ympäristössä.

On tärkeää kuvata tavoitteet niin, että oppilas pystyy huomaamaan oman kehityksensä. Oppilaan tavoitteena voi esimerkiksi olla pinsettiotteen oppiminen ja sen käyttäminen oma-aloitteisesti eri arjen tilanteissa. Pedagogisissa asiakirjoissa, kuten HOJKSissa, tavoite (oppii pinsettiotteen ja osaa käyttää pinsettiotetta erilaisissa arjen tilanteissa) kirjataan motoristen taitojen tavoitteeksi ja kuvataan opetuksen sisältöä. HOJKSissa kuvataan käytännön toimia, kuinka tavoitetta harjoitellaan koulupäivän aikana, esimerkiksi millaisissa arjen tilanteissa oppilasta kannustetaan pinsettiotteen käyttöön (esim. vetoketjun vetäminen, pienten askarteluhelmien poimiminen jne.). HOJKSiin kirjataan myös, millaista tukea oppilas tarvitsee tavoitteen harjoittelussa.

Tavoitteet kirjataan niin, että ne ovat mitattavissa. Näin niiden saavuttamista voidaan arvioida. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan summatiivisesti mahdollisessa välitodistuksessa sekä lukuvuositodistuksessa tai päättötodistuksessa. Arviointia helpottaa, kun tavoite on oppilaan oppimiseen tai osaamiseen liittyvä konkreettinen tavoite. Huomioidaan, ettei oppilaan tavoitteita kohdisteta aikuisen toimintaa kuvaaviksi (esimerkiksi ”annetaan oppilaalle aikaa harjoitella pinsettiotetta erilaisissa arjen tilanteissa”).

Kun pohditaan oppilaan tavoitteita, niin osa tavoitteista voi olla pitkän aikavälin tavoitteita eli ne saattavat toteutua vasta vuosien päästä. Tällöin tavoitteeseen voidaan asettaa osatavoitteita, jolloin päämäärää kohden kuljetaan koko ajan mutta lyhyemmin askelin. Nämä konkreetit tavoitteet kuvataan HOJKSiin toiminta-alueisiin niin, että niiden toteutuminen on arvioitavissa lukuvuoden aikana. Laajempi osaamistavoite kirjataan oppilaskohtaisiin tavoitteisiin HOJKSissa.

HOJKSissa huomioidaan myös tavoitteiden päivittäinen harjoittelu ja tarvittava oppimisen tuki, esimerkiksi ohjauksen määrä tai apuvälineen tarve. Oppilaalle mahdollistetaan kouluarjessa tilanteita, joissa hän saa riittävästi toistoja ja aikaa harjoittelulle erilaisissa oppimisympäristöissä. Yksittäisten oppiaineiden tavoitteita voidaan myös hyödyntää. Tällöin oppiainekohtaisia tavoitteita kirjataan sopivan toiminta-alueen sisälle.

Oppilaan tavoitteet ovat aina yksilöllisiä, ja luokassa jokaisella oppilaalla on omat oppimistavoitteensa. Vaikka luokan oppilaat tekisivät yhdessä samantyyppistä toimintaa, jokaisella oppilaalla on toiminnassa oma tavoitteensa. Esimerkiksi aamupiirissä oppilaiden tavoitteet voivat vaihdella. Aamupiirissä tavoitteita voivat olla esimerkiksi ”osaa tehdä valinnan 2–3 vaihtoehdosta” tai ”osaa kohdistaa katseen puhujaan” tai ”osaa pyytää puheenvuoron yhteisissä tilanteissa”.

Oppilaan opetuksen ja tukitoiminen kirjaaminen HOJKSiin

Oppilaskohtaiset tavoitteet sisältävät tavoitteita, jotka liittyvät oppilaan oppimiseen, työskentelytaitoihin, koulunkäyntiin ja oppilaan kehitykseen. Oppilaskohtaiset tavoitteet kuvaavat oppilaan taitoja ja laajempia tavoitekokonaisuuksia. Ne pitävät sisällään myös oppilaan näkemyksen tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan. Vaikeavammaisen oppilaan mielipidettä selvitetään erilaisin keinoin, jos oppilas ei itse pysty ilmaisemaan asiaa. Mitä taitoja oppilaalla on ja millaisia asioita tai taitoja oppilas tekee/harjoittelee? Lisäksi kuvataan oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet sekä erityistarpeet. Mikä saa oppilaan innostumaan ja mistä hän motivoituu? Mikä aisti on hänelle vahvin? Erityistarpeisiin kuvataan oppilaan työskentelyyn ja käyttäytymisen arviointiin liittyviä huomioita sekä lisätään tieto, jos oppilaan toiminta-alueittain määritellyt tavoitteet kohdistuvat toimintakyvyn ylläpitämiseen. Oppilaalla voi olla hänen kuntoutustaan tukevia tavoitteita, harjoitteita ja toimenpiteitä myös koulun arjessa. Näitä toimenpiteitä voidaan kirjata HOJKSiin koulussa tapahtuvien käytännön toimien tasolla.

Pedagogisissa ratkaisuissa kuvataan oppilaan oppimisympäristöihin ja oppilaan oppimisen tukeen liittyvät järjestelyt, kuten työskentelytapoja, kommunikointi- ja vuorovaikutustapoja. Vaikeavammaisen oppilaan kohdalla korostuu oppilaan ohjaukseen ja avustamiseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. On hyvä pohtia, millainen oppimisympäristö tukee oppilaan toimintakykyä ja oppimista. Jos oppilaan vahvin aistikanava tiedetään, voidaan opetusta suunnitella niin, että oppilas voi hyödyntää sitä. On tärkeä kuvata, miten oppilas kykenee työskentelemään (esimerkiksi miten oppilas näyttää osaamistaan) ja mikä ajankohta on oppilaalle paras (vireystila).

Opetuksen järjestäminen sisältää kuvauksen oppilaan luokasta. Jos oppilas opiskelee ns. erityisluokalla, HOJKSiin kirjataan myös suunnitelma oppilaan opiskelusta yleisopetuksen yhteistyöluokassa. Suunnitelman tulee olla toteutettavissa. Jos opiskelu yleisopetuksen yhteistyöluokassa ei ole oppilaan edun mukaista, tulee tämä asia kuvata HOJKSissa. Lisäksi kuvataan oppilaan koulukuljetusten järjestelyt ja vastuut sekä suunnitelma kuljetusta odottavan oppilaan ohjatusta toiminnasta ja valvonnasta.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut-osiossa kuvataan muun muassa muiden asiantuntijoiden antamaa tukea ja eri toimijoiden vastuunjakoa. HOJKSiin voidaan sisällyttää maininta, että oppilas on ohjattu hakeutumaan oppilashuollon palvelujen piiriin, mutta siihen ei kirjata ohjaamisen syytä eikä palveluihin liittyviä toimenpiteitä. Vaikeavammaisilla oppilaille on usein perusopetuslain 31 pykälän mukaisia tulkitsemis- ja avustajapalveluita, muita opetuspalveluita sekä apuvälineitä. Näiden palveluiden järjestäminen kuvataan HOJKSiin sekä esimerkiksi kirjataan, jos oppilaan käytössä oleva apuväline on sairaanhoitopiiriltä lainassa (kuka vastaa apuvälineen säädöistä ja huollosta). Jos oppilaalla on esimerkiksi Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin ohjauspalveluja, kuvaillaan ohjauspalveluiden tukea ja määrää. Tärkeää on kuvata yhteistyön toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa sekä huoltajan tarjoama tuki. Oppilaan mahdollinen osallistuminen aamu- ja iltapäivätoimintaan tai -hoitoon mainitaan ja kirjataan yhteistyön toimintatavat kyseisen toiminnan järjestäjän kanssa. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKSiin kirjataan edellä mainittujen yleisten kohtien lisäksi oppilaan *yksilölliset tavoitteet ja keskeiset sisällöt toiminta-alueittain* (tämän oppaan s.12-13).

HOJKSiin ei kirjata asioita, jotka eivät liity opetuksen järjestämiseen tai kuvaavat oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. Esimerkiksi oppilaan lääkitykseen liittyvät toimenpiteet eivät liity opetuksen järjestämiseen vaan kuuluvat terveydenhuollon ammattilaisille ja näkyvät oppilaan lääkahoitosuunnitelmassa. Myöskään oppilaan diagnoosia tai tutkimuksia ei kirjata HOJKSiin. HOJKSiin voidaan kirjata, miten oppilaan sairaus tai oireyhtymä tulee ottaa huomioon hänen opetustaan ja tukeaan järjestettäessä, sekä se, kuinka vamma tai sairaus vaikuttaa käytännössä oppimiseen ja koulunkäyntiin.

Viikkotuntimäärä

Oppilaan viikkotuntimäärän voi tarkistaa paikallisesta opetussuunnitelmasta. Mikäli viikkotuntimäärä poikkeaa tästä, tehdään hänelle perusopetuslain 18 pykälän mukainen hallintopäätös (Erityiset opetusjärjestelyt, POL 18 §). Erityistä tukea saavalla oppilaalla päätös erityisistä opetusjärjestelyistä tehdään aina erityisen tuen päätöksen yhteydessä. Oppilaan saama viikkotuntimäärä mainitaan oppilaan HOJKSissa sekä väli-, lukuvuosi- tai päättötodistuksessa.

HOJKS-palaverissa pohditaan yhdessä, kuinka eri toiminta-alueet painottuvat oppilaan kouluarjessa. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus on hyvin yksilöllistä ja mukautuu oppilaan yksilöllisiin tarpeisiin ja tavoitteisiin. Siksi myös eri toiminta-alueisiin käytettävä aika vaihtelee riippuen oppilaan tavoitteista ja toimintakyvystä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) todetaan, että opetuksen toteuttamisessa eri toiminta-alueiden sisältöjä voidaan yhdistää. Oppilas voi koulupäivän eri tilanteissa harjoitella samanaikaisesti useamman eri toiminta-alueen tavoitteita ja sisältöjä. Esimerkiksi pukeutumistilanne voi sisältää samanaikaisesti päivittäisten toimintojen taitojen harjoittelua, motoristen taitojen harjoittelua ja sosiaalisten taitojen harjoittelua.

HOJKS-palaverissa keskustellaan muistakin koulunkäyntiin liittyvistä asioista

On tärkeää keskustella ja kirjata HOJKSiin, millaista aikuisen tukea ja avustusta oppilas tarvitsee koulupäivän aikana. HOJKSissa kuvataan, millaisissa tilanteissa tukea tarvitaan ja minkä laatuista aikuisen tuki on (fyysistä auttamista, toimintaan ohjaamista, oppimisen tukea, kommunikoinnin tukea esim. kuvin). Jos oppilas hyötyy oppimisen apuvälineenä esimerkiksi tietokoneesta tai tablet-laitteesta, HOJKSissa voidaan kuvata ne tilanteet, joissa oppilas tarvitsee kyseistä laitetta. HOJKSissa kuvataan myös, mitä liikkumisen, näkemisen, kuulemisen, kommunikaation tai oppimisen apuvälineitä oppilaalla on ja miten niitä käytetään eri tilanteissa. Lisäksi HOJKSiin kirjataan, kuka tekee oppilaan ja huoltajan kanssa yhteistyötä. Yhteistyökumppanina voi olla esimerkiksi opettaja tai erityisopettaja.

Huoltajien luvalla HOJKS-tapaamisessa voi olla läsnä myös muita oppilaan oppimisen tuen ja kuntoutuksen asiantuntijoita. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita asiantuntijalausuntoja, niitä voidaan myös hyödyntää HOJKSin tavoitteiden määrittelyssä **huoltajan luvalla**.

Oppilaan opettaja voi tehdä yhteistyötä oppilaan oppimisen tukemiseen liittyvissä asioissa esimerkiksi Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin tai Elmeri-koulun asiantuntijoiden kanssa. Myös oppilaan kuntoutusohjaaja tai terapeutti voivat olla opettajan kanssa yhteistyössä huoltajan luvalla. HOJKSissa sovitaan myös, miten koulu ja koti tekevät yhteistyötä. Yhteistyön muotoja voivat olla esimerkiksi tapaamiset, puhelinsoitot, viestit, vanhempainillat jne.

Opettaja arvioi HOJKSin oppilaskohtaisten ja toiminta-alueittaisten tavoitteiden toteutumista. HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa oppilaan tarpeiden mukaiseksi. HOJKSia tarkastetaan aina oppilaan tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa.

Usein tavoitteiden toteutumista arvioidaan yhteisneuvottelussa kevätlukukaudella. Arviointi kirjataan HOJKSiin. Suositeltavaa on, että ennen lukuvuoden päättymistä oppilaan tavoitteiden saavuttamista arvioidaan, jotta oppilas ja hänen huoltajansa saavat käsityksen, miten oppimistavoitteet on saavutettu ja millaisista suorituksista lukuvuositodistuksen sanallinen arviointi koostuu.

ARVIOINTI

Perusopetuksessa arviointi kohdistuu oppimiseen, osaamiseen, työskentelyyn ja käyttäytymiseen. Arviointi on oppilaalle asetettujen henkilökohtaisten tavoitteiden ja saavutettujen tulosten välistä vertailua. Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa HOJKSissa asetettuihin yksilöllisiin tavoitteisiin toiminta-alueittain. Osaamisen tason määrittelyssä käytetään oppilaalle määriteltyjä osaamisen tavoitteita. Määrittely voidaan tehdä esim. HOJKS-palaverissa.

Opiskelun ohjaaminen ja kannustaminen sekä itsearvioinnin taitojen kehittäminen toteutuvat **formatiivisen arvioinnin** avulla. Opettaja arvioi säännöllisesti oppilaan osaamista ja kehittymistä monella tavalla. Oppilaan suoriutumista seurataan kouluarjessa ja hänelle annetaan palautetta hänen toiminnastaan. Palaute voi olla sanallista, sovittu merkki (esim. tarra) tai ele (peukku ylös). Arviointi suunnitellaan ja toteutetaan oppilaiden edellytysten mukaisesti, jokaiselle yksilöllisesti. Formatiivinen arviointi ei edellytä dokumentointia. Oppilasta ohjataan itsearviointiin sekä antamaan myös vertaispalautetta luokkakavereille. Oppilaalla voi olla sosiaalisten taitojen tavoitteena ”osaa kertoa MOI-kalenterisovellusta käyttäen viikonlopun kuulumiset oppilasryhmälle”. Itsearviointi voi olla esimerkiksi kuvien avulla tapahtuvaa oman toiminnan arviointia opetustilanteessa, jossa on harjoiteltu kuulumisten kertomista käyttäen MOI-kalenterisovellusta. Keskustelukumppanit voivat antaa vertaispalautetta tehtävän onnistumisesta.

Summatiivisen arvioinnin tehtävänä on kuvata, kuinka hyvin ja missä määrin oppilas on saavuttanut HOJKSissa hänelle asetetut henkilökohtaiset oppimistavoitteet toiminta-alueittain. Jokaisen oppilaan kohdalla tulee olla tieto, mitä hänen on tarkoitus oppia (tavoitteet) ja miten hänen suoriutumistaan arvioidaan. Oppilaalle ja hänen huoltajalleen annetaan lukuvuoden aikana tietoa oppilaan opintojen edistymisestä, työskentelystä ja käyttäytymisestä. Opettajan tulee dokumentoida arvioinnit niistä näytöistä, jotka vaikuttavat oppilaan summatiiviseen arviointiin.

Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa oppiminen tapahtuu yleensä pienin askelin. Siksi oppilaan osaamisen säännöllinen dokumentointi esimerkiksi kuvien, videoiden ja kirjaamisen avulla on tärkeää. Onnistumisten, mutta myös haastavien hetkien dokumentointi on hyödyllistä. Dokumentointi auttaa, jos oppilaan käytös tai toimintakyky muuttuu äkillisesti tai pidemmän ajanjakson aikana. Tilanteeseen reagoiminen helpottuu tarkkojen muistiinpanojen avulla.

Työskentelyn arviointi on osa kunkin toiminta-alueen arviointia. Työskentelyä ei siis arvioida erillisenä. Oppilaan työskentelyyn liittyvät erityistarpeet tulee kuvata tarvittaessa HOJKSin oppilaskohtaisiin tavoitteisiin, jotta ne voidaan ottaa huomioon työskentelyn arvioinnin suunnittelussa ja toteutuksessa. Toisinaan esimerkiksi lukumäärän laskeminen onnistuu, kun lasketaan esimerkiksi perunoita, joita laitetaan ruokalautaselle, mutta luokassa helmien laskeminen ei onnistu.

Oppilaan suoriutumista ei verrata muihin oppilaisiin vaan suhteessa hänen omiin, HOJKSiin kirjattuihin yksilöllisiin tavoitteisiinsa. Hänen edistymistään tarkastellaan myös suhteessa lähtötasoon. Arviointi ei kohdistu oppilaan persoonaan, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Arvioinnissa huomioidaan oppilaan työskentelytapa, avustuksen ja ohjauksen tarve, oppilaan tapa oppia sekä ympäristön ja tilanteen vaikutus oppimiseen. On hyvä myös huomioida, että toisinaan oppimisen edistyminen näkyy ohjauksen määrän vähentymisenä tai ohjauksen muuttumisena fyysisestä ohjauksesta sanalliseen tai kuvalliseen ohjaukseen. Näiden hetkien huomioiminen ja myönteisen palautteen saaminen kannustaa oppilasta.

Oppilaalle ja hänen huoltajalleen annetaan lukuvuoden aikana tietoa oppilaan oppimisen edistymisestä, työskentelystä ja käyttäytymisestä. Opettaja saattaa lähettää viestejä tai soittaa ja kertoa, kuinka oppilaalla on koulussa mennyt. Samalla voidaan keskustella myös muista asioista, jotka ovat ajankohtaisia oppilaan arjessa. Huoltajat voivat olla aina yhteydessä opettajaan, jos heillä on kysyttävää opetuksesta tai koulupäivästä.

Käyttäytymisen arviointi

Käyttäytymistä arvioidaan suhteessa paikallisessa opetussuunnitelmassa käyttäytymiselle asetettuihin tavoitteisiin. Käyttäytymiselle asetetut tavoitteet perustuvat koulun järjestyssääntöihin. Käyttäytyminen arvioidaan todistuksissa omana kokonaisuutenaan eikä siitä saatu sanallinen arvio vaikuta lukuvuositodistuksen sanalliseen arvioon. Oppilaan käyttäytymiseen liittyvät **erityistarpeet** tulee tarvittaessa kirjata HOJKSin oppilaskohtaisiin tavoitteisiin. Erityistarpeita ovat muun muassa ohjauksen ja avun määrä sekä laatu (millaista tukea: visuaalista, sanallista, fyysistä, oppimisympäristön muokkaus ja struktuuri).

Esimerkiksi käyttäytymisen tavoitteen ”keskittyy koulutyöhön luokassa” saavuttamisen tukemiseksi voidaan HOJKSiin kirjata erityistarpeeksi, että ”Oppilas tarvitsee keskittyäkseen aikuisen ohjausta tai visuaalista kuvatukea.” Kun erityistarpeet on kirjattu, voidaan oppilaan käyttäytymistä arvioida suhteuttaen se oppilaan taitotasoon ja toimintakykyyn. Käyttäytymisen tavoitteet on kuvattu paikallisessa opetussuunnitelmassa eikä niitä kuvata erikseen HOJKSissa.

Jos oppilas ei pysty itse säätämään omaa toimintaansa tai hänen toimintakyvyssään on puutteita, on taidon tavoite, harjoittelu ja sen arviointi sijoitettava sopivaan toiminta-alueeseen. Kun oppilaalla on käyttäytymiseen arviointiin liittyvä saavutettu taito hallussa, tätä käyttäytymisen taitoa voidaan arvioida, kuten paikallisessa opetussuunnitelmassa ohjataan. Käyttäytymisen taitojen tavoitteissa arvioidaan jo oppilaan olemassa olevia taitoja. Toisinaan oppilaan käyttäytymisen arviointi ei ole oppilaan edun mukaista. Tällaisessa poikkeuksellisessa tilanteessa on mahdollista vapauttaa oppilas käyttäytymisen arvioinnista perusopetuslain 18 pykälän perusteella, mikäli siihen löytyy vahvat perustelut.

Välitodistus / Lukuvuositodistus / Päätötdodistus

Summatiivinen arviointi tehdään vähintään jokaisen lukuvuoden päätteeksi sekä perusopetuksen päättyessä. Summatiivisen arvioinnin tekee aina oppilasta opettanut opettaja tai jos opettajia on useita, opettajat yhdessä. Lukuvuoden päätteeksi tehtävä arviointi on summatiivinen kokonaisarviointi oppilaan koko lukuvuoden suoriutumisesta. Lukuvuoden päättyessä oppilas saa lukuvuositodistuksen. Todistuksessa arvioidaan sanallisesti, kuinka HOJKSiin toiminta-alueittain asetetut tavoitteet ovat toteutuneet. Todistuksesta tulee käydä selkeästi ilmi, **onko oppilas saavuttanut HOJKSiinsa toiminta-alueittain asetetut yksilölliset tavoitteensa hyväksytysti**. Todistukseen ei kirjoiteta kuvailua siitä, mitä oppilas on tehnyt lukuvuoden aikana tai esim. HOJKSin tavoitteita. Paikallisessa opetussuunnitelmassa on päätetty, millaista sanallista arviointiasteikkoa todistuksissa käytetään (hyväksytty / hylätty). Todistuksessa näkyy oppilaan saama viikkotuntimäärä. Todistuksessa näkyy oppilaan siirtyminen seuraavalle vuosiluokalle. **Lisätietoja**-kohdassa mainitaan, että oppilas on opiskellut toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen mukaisesti, jos asiaa ei ole ilmaistu esimerkiksi todistuksen otsikoinnissa. Lisätiedoissa mainitaan myös liitteenä olevasta käyttäytymisen arvioinnista.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään, saako oppilas välitodistuksen syyslukukauden päättyessä vai toteutetaanko väliarviointi esimerkiksi arviointikeskusteluna. Lukuvuositodistuksissa ja mahdollisissa välitodistuksissa käyttäy-

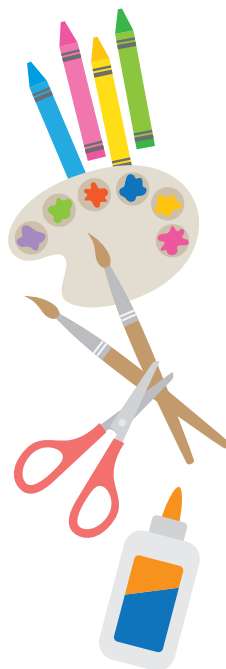
tymisen sanallinen arvio annetaan todistuksen liitteenä. Päätösarviointi perustuu oppilaan HOJKSissa asetettuihin tavoitteisiin, ja jokaisesta toiminta-alueesta annetaan sanallinen arvio. Päätötodistuksen liitteistä ei tule mainintaa päätötodistukseen. Arvioinnista voi lukea lisää paikallisesta opetussuunnitelmasta.

Lähde: Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

OPPIMATERIAALI

Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa käytetään monipuolisia opetus- ja oppimateriaaleja. Oppimateriaalit ovat oppilaille maksuttomia. Oppilaalla voi olla soveltuvia oppikirjoja, yksilöllisesti hänelle valmistettuja tai muokattuja valmiita tehtäviä sekä eri aistien harjoittamiseen soveltuvia materiaaleja (tunnustelupussit, ääniparien etsiminen, palapelit). Opetuksessa suositetaan aitoja asioita, esimerkiksi havu- ja lehtipuiden eroja havainnoidaan metsäretkellä. Luokassa oppilailla voi olla oma paikka tai luokan oppilaat opiskelevat yhteisissä oppimistiloissa, joita muokataan. Yhteisessä oppimistilassa voi olla esimerkiksi pöytä, jonka äärelle kaikki mahtuvat, muutama ns. yksilötyöpiste, sohva ja yhteisille kokoontumisille oma tila.

Luokan oppimateriaalit ovat usein näkyvästi esillä. Näin oppilaat oppivat itsenäisesti hakemaan ja palauttamaan paikoilleen esimerkiksi tarvittavat työvälineet. Luokassa oppilaan hahmottamista tuetaan usein kuvilla ja sanoilla. Luokan ovesa saattaa olla luokan oma tunnus ja tavaroiden paikat on merkitty kuvin tai sanoin. Luokassa saattaa olla myös oppimisen apuvälineitä. Usein luokassa on kohopulpetti tai taso, suurennuslaite, tablet-laitteet, tietokoneet sekä muita kommunikaation - tai kirjoittamisen apuvälineitä. Musiikki, kädentaidot, arkiliikunta sekä pienet jummat, kerronta ja leikki ovat vahvasti mukana toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa. Joissakin luokissa saattaa olla mahdollisuus roikkumiseen tai kiipeilyyn puolapuilla tai keinumiseen. Luokkien sisustuksessa suositetaan kodinomaisuutta. Värikkäät tekstiilit ja matot ovat oppilaille myös merkkeinä omasta luokasta.

TERAPIAT / KUNTOUTUS

Toiminta-alueittain opiskelevat oppilaat saavat usein esimerkiksi Kelan kustantamaa kuntoutusta, kuten fysio- tai puheterapiaa. Kuntoutus voidaan järjestää esi- ja perusopetuksen aikana, mikäli opetuksen järjestäjä sen sallii. Toisinaan koulun ei ole mahdollista ottaa vastaa koulun ulkopuolisia kuntouttajia tai terapeutteja esimerkiksi sopivan tilan puuttumisen vuoksi.

Tavoitteena ja oppilaan edun mukaista on, että oppilaan kuntoutus nivoutuu osaksi hänen arkeaan. Aina ei ole mahdollista järjestää oppilaan kuntouttavaa yksilöterapiaa koulupäivän aikana. Jos oppilas poistuu opettajan valvonnasta koulupäivän aikana kuntoutukseen, oppilas vapautetaan täksi ajaksi opiskelusta hallinnollisella päätöksellä (perusopetuslaki 18 §). Päätöstä ei tehdä, jos kuntoutus on tilapäistä ja siihen käytetty aika on vähäinen. Vaikka oppilas olisikin terapeutin kanssa kahden kuntoutuksessa, koulun ja kodin on hyvä tietää, mitä ja miten oppilaan kuntoutustavoitteita harjoitellaan. Koulun ensisijainen tehtävä on tukea oppilaan oppimista. Oppilaan oppimisen mahdollistaa hänen hyvä toimintakykynsä ja sen tukeminen, mikä on kuntoutuksen päämäärä.

Oppilaan toimintakyvyn arvioinnissa ja sitä tukevissa oppimistavoitteiden asettamisessa on terapeutin tai kuntouttajan kuunteleminen tärkeää. Oppilaan toimintakyvyn tukeminen kuuluu myös koulun tehtäviin ja siksi on hyvä, että koulu ja kuntoutus tekevät yhteistyötä. Terapeutti voi ohjeistaa oppilaan parissa työskenteleviä, kuinka oppilaan kanssa toimitaan eri tilanteissa, jotta oppilaan toimintakyky paranee. Tähän tarvitaan aina huoltajan lupa.

Vaikeimmin vammaiset tarvitsevat oppiakseen tavallista enemmän toistoja. Siksi ei ole oppilaan edun mukaista, että toimintakyvyn ylläpitämisen harjoitteita tehdään vain terapiahetkissä. Käytännössä toimintakyvyn ylläpitämisen tavoitteet toteutuisivat parhaiten siten, että tavoitteet nivelletään myös osaksi koulupäivää ja oppilaan arkea.

Terapeutti on asiantuntija, jonka oman alan tietämystä voidaan hyödyntää asettaessa oppilaan yksilöllisiä tavoitteita. Oppilaalle voidaan ottaa kuntoutumista tukevia tavoitteita myös osaksi pedagogista HOJKSia. Tällöin tavoite kirjataan sopivan toiminta-alueen alle ja on osa oppilaan opetusta koulussa.

SIIRTYMINEN TOIMINTA-ALUEITTAIN JÄRJESTETTÄVÄÄN OPETUKSEEN

Toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen siirtymisen tulee aina olla oppilaan edun mukainen ratkaisu ja perustua perusopetuslain, valtioneuvoston asetuksen ja Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) säännöksiin ja määräyksiin sekä tarvittaviin asiantuntijalausuntoihin. Päätös toiminta-alueittaisesta opetuksesta tehdään aina erityisen tuen päätöksen yhteydessä, joten pedagoginen perustelu päätökselle tulisi löytyä pedagogisesta selvityksestä ja siihen mahdollisesti liittyvistä asiantuntijalausunnoista.

Mikäli oppilaalla on lääketieteellinen asiantuntijalausunto vaikeasta kehitysvammasta, voidaan erityisen tuen päätöksessä perustella toiminta-alueittain järjestettävä opetus Valtioneuvoston tuntijakoasetuksen 9 pykälän kolmannen momentin mukaisesti. Kyseisessä momentissa todetaan, että vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden opetus voidaan järjestää oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain siten kuin opetussuunnitelmassa määrätään.

Myös muulla tavoin vammaisen tai vakavasti sairaan oppilaan opetus voi olla oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä perusteltua järjestää toiminta-alueittain. Tällöin erityisen tuen päätös asiasta perustuu perusopetuslain 18 pykälän ensimmäisen momentin 3. kohdan mukaisesti erityisiin opetusjärjestelyihin terveydellisistä syistä. Terveydellisiin syihin perustuviin hallinnollisiin päätöksiin on suositeltavaa hankkia terveydenhuollon asiantuntijan lausunto.

Paikallisesti voidaan pohtia linjauksia esimerkiksi siitä, voiko toiminta-alueittain järjestettävästä opetuksesta päättää lapsen erityisen tuen päätöksessä jo ennen esiopetuksen alkamista tai esiopetuksen aikana vai tehdäänkö päätös vasta, kun oppilas on perusopetuksessa.

Asiantuntijalausunnon lisäksi tulee huolellisesti pohtia opetussuunnitelman määritelmää: *opetus järjestetään toiminta-alueittain vain, kun todetaan, ettei oppilas kykene opiskelemaan edes oppiaineiden yksilöllistettyjä oppimääriä*. On huomioitava, että oppilaalla on aina ensisijaisesti oikeus opiskella oppiaineittain. Opetuksen järjestäjän on pohdittava, millaisin pedagogisin keinoin oppimisen tukea järjestetään, jotta oppiainejakoinen opetus olisi mahdollista.

Perusopetuksen aikana oppilaan siirtyminen toiminta-alueittaiseen opetukseen on perusteltua, jos oppilas esimerkiksi on opiskellut yksilöllistettyjen oppiaineiden oppimäärien mukaan ja/tai lisäksi hänet on vapautettu useista oppiaineista ja hänelle on lisätty ohjattua toimintaa, mutta näistä huolimatta edistymistä opinnoissa tai oppimisessa ei juurikaan ole tapahtunut. Toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen voi olla oppilaan edun mukaista siirtyä, jos oppilaan HOJKSissa on haastavaa kuvata oppilaan tavoitteita tai oppimisen edistymistä tukevia osa-alueita oppiaineittain – oppilaan kouluarki muodostuu enemmän arjen taitojen harjoittelusta ja oppiainekohtaiset tavoitteet kuvaavat vain pientä osaa oppilaan koulupäivästä. Ennen erityisen tuen päätöksen tarkistamista opetuksen järjestäjän on aina tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus perustellaan pedagogisessa selvityksessä opetuksen ja oppilaan toimintakyvyn sekä hänen etunsa mukaisesti sekä erityisen tuen päätöksessä viitaten edellä mainittuihin pykäliin.

Voit myös hyödyntää VIP-verkoston Toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen teemaryhmässä tehtyä kyselytyökalua, jonka avulla voi arvioida, tulisiko oppilaan opetus järjestää toiminta-alueittain vai oppiaineittain (ks. lisää VIP-verkosto vip-verkosto.fi/teemaryhmat/toiminta-alueittain-jarjestettava-opetus/valit-senko-oppilaalle-toiminta-alueittaisen-opetussuunnitelman/). Toiminta-alueittaiseen opetukseen siirtymisen voi päättää esiopetuksen aikana, mutta silloin erityisen tuen päätökseen kirjataan, että toiminta-alueittainen opetus alkaa perusopetuksen alkaessa. Lisätietoa myös Opetushallituksen sivuilla osiossa Toiminta-alueittain järjestettävä opetus www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/toiminta-alueittain-jarjestettava-opetus.

SIIRTYMINEN OPPIAINEJAKOISEEN OPETUKSEEN

Toiminta-alueittain järjestettävästä opetuksesta voi siirtyä oppiainejakoiseen opetukseen, jos todetaan, että oppilas kykenee opiskelemaan oppiaineittain ja se on oppilaan edun mukaista. Oppiainejakoiseen opetukseen siirtymisestä tulee keskustella oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille kerrotaan, mitä hyötyä oppiaineittain järjestetystä opiskelusta oppilaalle on esimerkiksi jatko-opintojen kannalta.

Siirtyminen oppiainejakoiseen opetukseen perustellaan oppilaan pedagogisessa selvityksessä, ja oppilasta sekä hänen huoltajiaan kuullaan. Pedagogista selvitystä varten tarvitaan oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehty kirjallinen selvitys oppilaan saamasta erityisestä tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta.

Huoltaja voidaan pyytää hankkimaan tarvittavia asiantuntijalausuntoja. Toiminta-alueittain järjestettävästä opetuksesta oppiainejakoiseen opetukseen siirtymisestä päätetään erityisen tuen päätöksen yhteydessä.

Oppimääriä voidaan yksilöllistää yhdessä tai useammassa oppiaineessa oppilaan edun ja edellytysten mukaisiksi. Oppimäärien yksilöllistämisestä päätetään oppiainekohtaisesti erityisen tuen päätöksessä ja perustelut yksilöllistämiseksi kirjataan pedagogiseen selvitykseen oppiaineittain. Jokaisen yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt kuvataan riittävän selkeästi ja yksityiskohtaisesti oppilaan HOJKSissa. Tarvittaessa oppilaan voi vapauttaa jonkin oppiaineen oppimäärän opiskelusta ja sen tilalle ottaa muiden oppiaineiden opetusta tai ohjattua toimintaa. Ohjatun toiminnan sisältö voi olla laaja-alaisen osaamisen alueelta esimerkiksi arjen taitojen harjoittelua. Päätös oppiaineen opiskelusta vapauttamisesta tehdään perusopetuslain 18 pykälän (Erityiset opetusjärjestelyt) perusteella erityisen tuen päätöksessä. Lisäksi HOJKSiin kirjataan, miten oppilaan opiskelua tuetaan erilaisilla pedagogisilla järjestelyillä ja tarvittaessa eri tukimuodoilla, kuten tukiopetuksella ja osa-aikaisella erityisopetuksella.

TOIMINTAKYKY

Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa tuetaan oppilaan kokonaiskehitystä sekä edistetään ja ylläpidetään oppilaan toimintakykyä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan toimintakyky tarkoittaa ihmisen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista kotona, koulussa, vapaa-ajalla ja harrastuksissa. Oppilaan toimintakykyyn vaikuttavat hänen terveydentilansa sekä ympäristön toimivuus ja asenne. Toimintakykyä kuvataan kansainvälisellä toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden ICF-luokituksella (International Classification of Functioning, Disability and Health).

Lähteet: Mitä toimintakyky on? thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on

PERUSOPETUKSEN PÄÄTTYESSÄ

Seitsemännen luokan aikana pohditaan alustavasti oppilaan tulevaa toisen asteen koulutusta. Oppilas voi aloittaa toisen asteen eri opintopaikkoihin tutustumisen jo kahdeksannella luokalla esimerkiksi käymällä hänelle sopivien toisen asteen oppilaitosten avoimien ovien päivissä.

Yhdeksännellä luokalla oppilas tutustuu ja on mahdollisesti koulutuskokeilussa toisen asteen opintopaikkavaihtoehtoissa. Opettaja pohtii yhdessä oppilaan ja huoltajan kanssa, kuinka oppilaan osaamisesta ja tuen tarpeesta välitetään tietoa uuteen opintopaikkaan. Perusopetus tekee mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä toisen asteen oppilaitoksen kanssa.

Opintokeskusteluihin voidaan ottaa mukaan myös kotikunnan vammais- ja/ tai sosiaalipalvelun asiantuntija sekä esimerkiksi sairaalan kuntoutusohjaaja ja oppilaan terapeutteja huoltajan luvalla. Samalla voidaan keskustella oppilaan tuen tarpeesta koulumatkoille, vapaa-ajalle sekä tulevaisuudesta. Toisen asteen opintopaikkoja saattaa olla vähän tai ne voivat olla kotikunnasta liian kaukana. Tarvitseeko hän toisen asteen opintojen aikana asumispalvelua?

Yhdeksännellä luokalla on myös hyvä pohtia, haetaanko oppilaalle Kelalta työkyvyttömyyseläkettä vai nuoren kuntoutusrahaa. Työkyvyttömyyseläke ei estä toisen asteen opintoja.

Tukimateriaalia toisen asteen opintoihin siirryttäessä löytyy esimerkiksi Kehitysvammaisten Palvelusäätiön sivuilta www.kvps.fi/tietopankki/.

Toisen asteen koulutus

Toisen asteen koulutusta järjestetään ammatillisissa erityisoppilaitoksissa, joita on eri puolilla Suomea. Myös muiden ammatillisten oppilaitosten yhteydessä voi olla soveltuvia koulutusohjelmia toiminta-alueittain järjestettävään opetuksen mukaisesti opiskelleille. Opettaja, opiskelija ja koulun opinto-ohjaaja tekevät yhteistyötä opiskelijan toisen asteen koulutukseen hakeutumisessa.

Perusopetuksen jälkeen opiskelija voi hakea esimerkiksi TELMA-koulutukseen. TELMA on työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta. Tavoitteena on kehittää opiskelijan työ- ja toimintakykyä sekä tukea opiskelijaa mielekkään työn tai työtoiminnan löytämisessä ja vahvistaa opiskelunvalmiuksia. Koulutuksessa opiskellaan itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja. Koulutuksen tavoitteet ja sisällöt rakennetaan yksilöllisesti. Koulutuksen kesto on yksilöllisen suunnitelman mukaisesti 1–3 vuotta.

Vaihtoehtoisesti Tutkintoon valmentava eli TUVA-koulutus on mahdollinen ja koulutus kestää yhden vuoden. Koulutuksessa tehdään jatkosuunnitelma ammatillisesta koulutuksesta tai siirtymisestä TELMA-koulutukseen. Ammatilliseen koulutukseen siirtymiseen tarvitaan omatoimisia opiskeluvalmiuksia, luku- ja kirjoitustaitoa sekä omatoimisuustaitoja.

Lähde: www.oph.fi/fi/kehittaminen/tutkintokoulutukseen-valmentavan-koulutuksen-perusteiden-laatiminen

Tulevaisuus, työllistyminen ja asuminen

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen jälkeen tavoitteena on, että jokainen nuori löytää oman yksilöllisen tapansa osallistua yhteiskunnassa. Erilaisia työllistymisen vaihtoehtoja voivat olla tuettu työllistyminen, avotyön tekeminen tai työ- ja toimintakeskuksessa työskentely. Tuettu työllistyminen tarkoittaa työskentelyä yksilöllisen suunnitelman mukaan työhönvalmentajan tuella tavallisella työpaikalla. Työllistymistä suunnitellaan ja erilaisia työllistymisen mahdollisuuksia harjoitellaan perusopetuksessa TET- eli työelämään tutustumisen jaksoilla sekä toisen asteen koulutuksen aikana.

Myös päivätoimintaan osallistuminen voi olla yksi tulevaisuuden vaihtoehto.

Myös asumiseen liittyviä vaihtoehtoja harjoitellaan tarvittaessa toisen asteen koulutuksen aikana ja mahdollisesti jo toiminta-alueittaisen opetuksen ylemmillä luokilla. Mahdollisia asumisen muotoja voivat olla autettu, ohjattu tai tuettu asuminen. Asumisen muoto suunnitellaan yksilöllisesti.

Lisätietoja: kehitysvammaliitto.fi tai <https://www.verneri.net>

TARVITTAVIA PÄÄTÖKSIÄ

Toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen perusteena on normien mukaan vaikea kehitysvamma, vakava vamma tai sairaus. Jos perusopetukselle säädetyt tavoitteet ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, tehdään oppilaalle pidennetyn oppivelvollisuuden päätös. Koska nämä määritelmät ovat hyvin yhteneväiset, on näillä oppilailla yleensä sekä pidennetyn oppivelvollisuuden päätös että toiminta-alueittain järjestetty opetus erityisen tuen päätöksessään.

Pidennetty oppivelvollisuus

Oppivelvollisuuslaissa (2 §) säädetään, että Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta aikaisemmin eli sinä vuonna, kun lapsi täyttää 6 vuotta. Tätä kutsutaan pidennetyksi oppivelvollisuudeksi. Pidennetystä oppivelvollisuudesta päätetään erityisen tuen päätöksen yhteydessä.

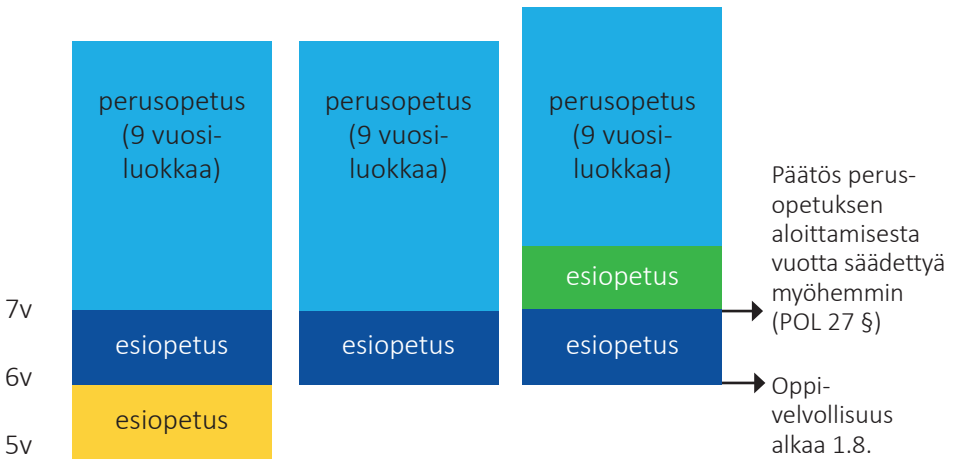
Pidennetty oppivelvollisuus tarkoittaa oppivelvollisuuden alkamista vuotta säädettyä aiemmin: oppivelvollisuus ei pidenny perusopetuksen keskeltä tai lopusta. Suomessa oppivelvollisuus päättyy 18-vuotiaana. Mikäli lapsi aloittaa perusopetuksen 7-vuotiaana, hän etenee opinnoissaan samalla vuosiluokalla kuin ikätoverinsa. Jos lapsi aloittaa ensimmäisen luokan 8-vuotiaana (perusopetuslain 27 pykälän mukaisella päätöksellä) eli vuotta ikätovereitaan myöhemmin, hän on koko perusopetuksen ajan vuotta alemmalla luokalla kuin ikätoverinsa.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva oppilas on aina myös erityistä tukea saava oppilas. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta on hallinnollinen päätös, ja siitä päätetään erityisen tuen päätöksen yhteydessä.

Usein pidennetyn oppivelvollisuuden ja erityisen tuen päätökset tehdään lapsen siirtyessä esiopetukseen. Jos päätös on jäänyt tekemättä tai oppilaan tilanne muuttuu esi- tai perusopetuksen aikana, voidaan päätös poikkeuksellisesti tehdä myöhemminkin. Tällöin oppivelvollisuus ei voi enää pidentyä, mutta päätös vaikuttaa oppilaan opetusryhmän kokoon ja se voi vaikuttaa myös opetettaviin oppiaineisiin. Päätös vaikuttaa myös opetuksen järjestäjän saamaan rahoitukseen.

Huoltajat hakevat lapselleen päätöstä erityisestä tuesta sekä pidennetystä oppivelvollisuudesta opetuksen järjestäjältä. Mikäli sinulla herää kysymyksiä, jotka koskevat oman lapsesi tai esioppilaasi kehitystä, oppimisen, hyvinvoinnin ja toimintakyvyn tukemista, ota yhteyttä paikalliseen varhaiskasvatuksen tai esi- ja perusopetuksen asiakaspalveluun tai palvelunohjaukseen, varhaiskasvatuksen erityisopettajaan tai lapsen terveydenhuollon moniammatillisen ryhmän asiantuntijoihin.

Tutustu myös Kaikki oppii! Pidennetty oppivelvollisuus ja oppimisen mahdollisuudet oppaasta.

Kuvio: pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoja

www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/pidennetty-oppivelvollisuus

Erityisen tuen päätös

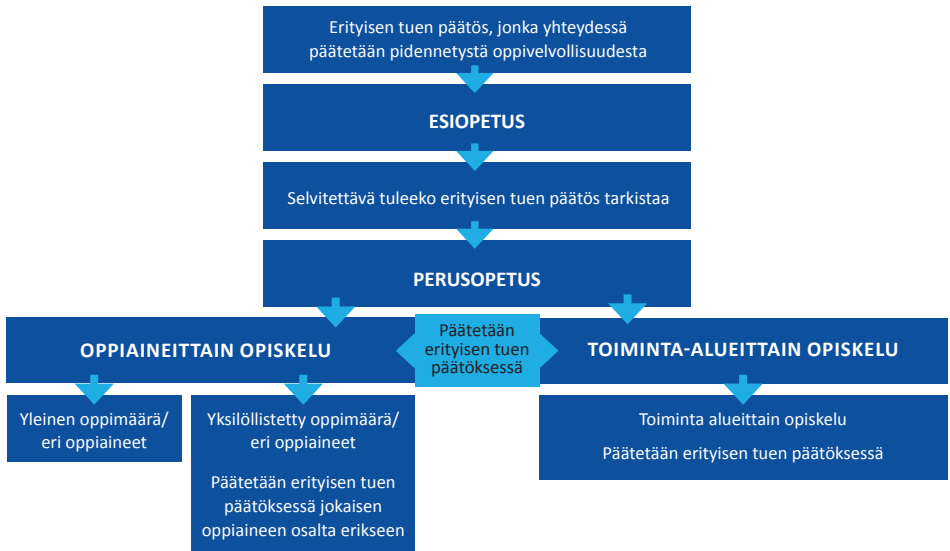
Erityisen tuen päätöksessä päätetään useista oppilaan oikeusturvan tai opetuksen resurssien käytön kannalta keskeisistä asioista. Ennen erityisen tuen päätöksen tekemistä on oppilasta, huoltajaa tai oppilaan laillista edustajaa kuultava.

Erityisen tuen päätöstä tarkistetaan **aina tarvittaessa** sekä lakisääteisesti toisen luokan jälkeen ja ennen seitsemännelle luokalle siirtymistä. Kun erityisen tuen päätöstä tarkistetaan, oppilaalle tehdään pedagoginen selvitys.

Erityistä tukea saavalla oppilaalla on aina HOJKS, jossa kuvataan hänen tarvitsemansa oppimisen tuki sekä tarvittaessa hänen yksilölliset oppimistavoitteensa. Erityisen tuen päätöksen tarkistamisen jälkeen HOJKS päivitetään vastaamaan uutta päätöstä.

Huoltajan ja oppilaan kuuleminen edellyttää, että huoltajille ja oppilaalle selvitetään etukäteen kuulemisen tarkoitus, esimerkiksi keskustelu erityisen tuen päätöksen tekemisestä. Kuulemisen tarkoituksena on antaa huoltajille ja oppilaalle mahdollisuus kertoa oma mielipiteensä esimerkiksi avustajan tai ohjaajan tarpeesta sekä oma arvionsa tarvittavista opetuksen apuvälineistä. Kuulemisessa

selvitetään, mitä suunnitteilla oleva päätös käytännössä tarkoittaa ja miten se vaikuttaa oppilaan esi- ja perusopetuksen arkeen. Hallintolain (44 §:n 3 mom.) mukaan päätöksestä on käytävä ilmi päätöksen perustelut ja yksilöity tieto siitä, mihin asianosainen on oikeutettu tai velvoitettu tai miten asia on muuten ratkaistu, esimerkiksi tieto oppilaan avustajapalveluista.

Kuvio: Esi- ja perusopetuksen polku ja tarvittavat päätökset www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/pidennetty-oppivelvollisuus

Erityisen tuen päätöksessä määrätään seuraavat asiat:

- pääsääntöinen opetusryhmä
- mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut
- muut 31 §:ssä tarkoitetut palvelut, kuten oppilaan tarvitsemat apuvälineet tai tukijaksot Valteri-koulussa
- mahdolliset yksilöllistettävät oppiaineet, niiden lisääminen tai vähentäminen
- opetuksen järjestäminen poiketen 11 §:ssä määritellystä oppiainejaosta
- oppilaan vapauttaminen oppiaineen opiskelusta
- muut perusopetuslain 18 §:n perusteella päätettävät erityiset opetusjärjestelyt, kuten muut opetuksen sisältöjä tai järjestämistapaa koskevat järjestelyt
- päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta
- opiskelu toiminta-alueittain

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista taikka esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästyminen, tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Jos oppilaan tuen tarve muuttuu erityisen tuen päätöksessä päätettävissä asioissa, tarkistetaan erityisen tuen päätös.

Ensimmäinen erityisen tuen päätös pohjautuu usein asiantuntijalausuntoihin. Jatkossa, erityisen tuen päätöksen tarkistamista varten, opetuksen järjestäjän on tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys. Yhteistyö oppilaan huoltajan kanssa on tärkeää sekä tuen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Erityisen tuen päätöksessä on hyvä huomioida, että toiminta-alueittainen opetus on mahdollista vasta perusopetuksessa. Perusopetuslain (POL 17 § 2 mom.) mukaan opetuksen järjestäjän tulee erityisen tuen antamiseksi tehdä kirjallinen hallintopäätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä sekä aina tarvittaessa eli tilanteissa, joissa jokin erityisen tuen päätöksessä päätettävä asia muuttuu. Tällöin

- oppilaasta tehdään kirjallinen pedagoginen selvitys ja se annetaan huoltajille tutustuttavaksi,
- oppilasta ja huoltajaa kuullaan,
- erityisen tuen päätös tarkistetaan hallintolain edellyttämällä tavalla ja oppilaalle tehdään uusi erityisen tuen päätös ja
- HOJKS päivitetään vastaamaan uutta päätöstä.

Huoltaja saa erityisen tuen päätöksen tiedoksi. Erityisen tuen päätöksessä päätetään niistä asioista, joista lasta ja huoltajaa on kuultu. Muutoksenhakua varten päätökseen on liitetty valitusosoitus. Valitusosoituksessa mainitaan, mille taholle valitus tulee toimittaa, ja yhteystiedot muutoksenhakuun.

Voit myös tutustua VIP-verkoston tietoisuuteen Erityisestä tuesta osoitteessa vip-verkosto.fi/vip-tietoisuudet

Lähde: www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/paatos-erityisesta-tuesta

OPETUKSEN YHTEISTYÖTAHOJA

Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

Valteri on Opetushallituksen alaisuudessa toimiva Oppimis- ja ohjauskeskus, jolla on kuusi toimipistettä Suomessa. Jokaisessa Valterin toimipisteessä on myös koulu, joka tarjoaa opetusta esi- ja perusopetuksen oppilaille. Oppilaan asuinkunta hakee oppilaspaikkaa Valteri-koulusta.

Valteri tukee lähikouluperiaatteen toteutumista tarjoamalla monipuolisia palveluja yleisen, tehostetun ja erityisen tuen tarpeisiin. Valteri tarjoaa oppilaille, heidän perheilleen ja lähityöntekijöilleen tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin. Palvelut voivat esimerkiksi olla ohjauskäyntejä päiväkotiin ja kouluun, tukijaksoja joko paikallisesti tai Valteri-koulussa, arviointeja ja kuntoutusta.

Valteri tarjoaa myös koulutusta, kuntakumppanuutta, konsultointia, työnohjausta ja oppimateriaaleja sekä julkaisuja. Valterin palvelut ovat mahdollisia suomeksi ja ruotsiksi. Valterin toimintaan voit tutustua osoitteessa www.valteri.fi/.

Elmeri-koulu

Elmeri-koululla tarkoitetaan erityiskouluja, jotka ovat olleet erityishuoltopiirien ylläpitämiä. Nykyään ne ovat kuntien tai kuntayhtymien ylläpitämiä. Elmeri-kouluja on kymmenen, ja niiden opetuksen järjestäjinä voivat olla sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymät tai kunnat.

Elmeri-koulut tarjoavat opetusta kehitysvammaisille, autismikirjon oppilaille ja psykososiaalista tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Opetusta annetaan sekä toiminta-alueittain että oppiaineittain. Osa kouluista tarjoaa myös esiopetusta ja lyhytaikaista opetusta intervalli-, tutkimus- ja kuntoutusjaksoilla oleville oppilaille. www.elmerikoulut.fi

MITÄ TARKOITTAA?

Pedagoginen selvitys

Perusopetuslain mukaan ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys. Pedagoginen selvitys sisältää:

- oppilaan opetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen oppilaan oppimisen etenemisestä sekä
- oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen oppilaan saamastaerityisestä tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta sekä
- opetuksen järjestäjän tekemän kirjallisen arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta.

Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi. Pedagoginen selvitys tehdään myös lakisääteisesti määrätyissä erityisen tuen päätöksen tarkistamisen kohdissa (toisen vuosiluokan jälkeen ja ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä) sekä aina tarvittaessa. Esi- ja perusopetuksessa erityisen tuen päätöksen tarkistaminen voi tulla kyseeseen, jos oppilaalle suositellaan toiminta-alueittain järjestettävää opetusta perusopetuksen alkaessa tai jos oppilaan pääsääntöistä opetusryhmää perusopetuksessa ei olla määritelty aiemmassa erityisen tuen päätöksessä. Pedagogisessa selvityksessä perustellaan oppilaan tuen tarve asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Pedagogisen selvityksen pohjalta opetuksen järjestäjä päättää oppilaan erityisen tuen päätöksessä päätettävät asiat. Esimerkiksi, jos oppilas hyötyy aikuisen ohjauksesta ja tuesta, on tärkeää perustella ohjauksen ja tuen tarve pedagogisessa selvityksessä. Sen perusteella erityisen tuen päätöksessä voidaan päättää esimerkiksi avustaja- ja ohjaaja-resurssin myöntämisestä oppilaalle.

Voit tutustua lomakkeeseen Pedagogiseen selvitykseen perustuva esitys erityisen tuen päätöksen sisällöstä Opetushallituksen sivuilla osoitteessa www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tuen-lomakkeet

Lähde: Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Oppimisen tuen kolmiportaisuus: tuen tasot

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Tukimuotoja ovat perusopetuksessa esimerkiksi tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, avustajapalvelut ja erityiset apuvälineet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa osana koulun arkea. **Tehostettu tuki** on oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista. Tehostetussa tuessa oppilaalle tehdään pedagoginen arvio. Tehostettua tukea annetaan oppilaalle laadittavan oppimissuunnitelman mukaisesti.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja oppilaan saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Huoltajan tuki, moniammatillinen yhteistyö ja yksilöllinen ohjaus ovat tärkeitä. Erityisen tuen päätös tehdään pedagogisen selvityksen perusteella. Pedagogista selvitystä on tarvittaessa täydennettävä psykologisella tai lääketieteellisellä asiantuntijalauseinnolla tai vastaavalla sosiaalisella selvityksellä. Jos erityisen tuen päätös tehdään perusopetuslain 17 § 4 momentin nojalla, se voidaan tehdä ilman pedagogista selvitystä, psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ja erityisen tuen antaminen aloitetaan lapsen aloittaessa esiopetuksessa. Lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Peruskouluissa saattaa olla ns. vaativan erityisen tuen ryhmiä. Vaativa erityinen tuki ei ole oppimisen tuen neljäs taso. Vaativaa erityistä tukea oppimisensa ja koulunkäyntinsä tueksi voivat tarvita lapset ja nuoret, joilla on vakavia psyykkisiä pulmia, moni- tai vaikeavammaisuutta, kehitysvammaisuutta tai autismikirjoa. Nämä lapset ja nuoret tarvitsevat koulunkäyntinsä ja kuntoutumisensa tueksi erityisen intensiivistä, suunniteltua ja moniammatillista tukea.

Lähde: www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki

Erityiset opetusjärjestelyt (POL 18 §)

Erityisistä opetusjärjestelyistä säädetään perusopetuslain 18 pykälässä. Tämä pykälä mahdollistaa oppilaan opiskelun järjestämisen osittain toisin kuin perusopetuslaissa säädetään ja opetussuunnitelmassa ohjataan. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä. Jos oppilaan viikkotuntimäärää vähennetään, tulee tähän olla terveydelliset perusteet. Terveyden-

tilan arvioivat terveydenhuollon ammattilaiset, joten ensisijaisesti tarvitaan asiantuntijalausunto oppilaan somaattisesta tai psyykkisestä tilanteesta, joka estää tai vaikeuttaa koulunkäyntiä. Kaikkien erityistä tukea saavien oppilaiden osalta päätös erityisistä opetusjärjestelyistä (POL 18 §) tehdään erityisen tuen päätöksen yhteydessä. Tämän jälkeen oppilaan HOJKSissa kuvataan konkreettisesti, miten oppilaan opiskelu toteutetaan käytännössä.

Voit tutustua myös VIP-verkoston tietoisuuden Erityisistä opetusjärjestelyistä (POL 18 §) osoitteessa vip-verkosto.fi/vip-tietoisuudet/

Monialaiset opinnot

Koulussa voi olla kaikille oppilaille yhteisiä oppimiskokonaisuuksia tai teemoja, joita kutsutaan monialaisiksi opinnoiksi. Toiminta-alueittain opiskelevat voivat osallistua koulussa järjestettäviin monialaisiin opintokokonaisuuksiin

Opiskeluhoolto

Opiskeluhoollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetus- ja kouluyhteisössä. Oppilashuolto-työtä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus ja hänen hyvinvointinsa edistäminen. Opiskeluhoiltoa toteutetaan ensisijaisesti ehkäisevänä, koko yhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoiltona. Oppilaalla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhoiltoon. Yksilökohtaiseen opiskeluhoiltoon sisältyvät esiopetuksessa terveydenhuoltolain mukaiset neuvolapalvelut, kouluterveydenhuollon palvelut ja kuraattori- ja psykologipalvelut sekä yksittäistä oppilasta koskeva monialainen oppilashuolto. Oppilaalla on oikeus psykologi- tai kuraattoripalveluihin säädetyssä määräjassa. Yksilökohtaiseen opiskeluhoiltoon kuuluu monialainen asiantuntijaryhmä, joka kootaan tapauskohtaisesti oppilaan tueksi. Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja sen toteuttaminen edellyttää oppilaan tai tarvittaessa huoltajan suostumusta.

Lähde: www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskeluhoolto

Opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma

Opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma tehdään, kun nuori on 16-vuotias. Opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma on suunnitelma tuleville opinnoille ja tukitoimille esimerkiksi oppimisen tuen tarpeisiin ja vapaa-ajalle. Suunnitelmasta tulee ilmetä ammatillisen kuntoutumisen mahdollisuudet ja tavoitteet. Suunnitelmasa kerrotaan, miten opiskelun järjestäminen ja toteutus suunnitellaan. Kunnassa suunnitelman voi laatia esimerkiksi sosiaalityöntekijä tai opetusalan ammattilainen yhdessä huoltajan ja tarvittaessa myös muiden asiantuntijoiden kanssa.

Kelan myöntämän nuoren kuntoutusrahan edellytyksenä on, että oppilaalla tulee olla kotikunnassa laadittu henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma. Suunnitelman voi laatia, vaikka nuori hakisi kuntoutusrahaa. Suunnitelmaa tarkistetaan ja täsmennetään tarvittaessa.

Lähde: www.kela.fi/nuoren-kuntoutusraha

Työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläkettä maksetaan 16–64-vuotiaille, jotka eivät pysty elättämään itseään työnteolla. Työkyvyttömyyseläkettä ei kuitenkaan myönnetä alle 20-vuotiaalle ennen kuin on tutkittu hänen mahdollisuutensa ammatilliseen kuntoutukseen tai koulutukseen. Jos ammatillinen koulutus on mahdollista, maksetaan 16–19-vuotiaalle nuoren kuntoutusrahaa.

Lähde: www.kela.fi/tyokyvyttomyyselake-ja-kuntoutustuki-kuka-voi-saada

Nuoren kuntoutusraha

Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan opiskelun tai muun työelämään tähtäävän kuntoutuksen ajalta 16–19-vuotiaille nuorille. Perusteena on, että nuoren työ- tai opiskelukyky tai mahdollisuus valita ammatti tai työ on heikentynyt sairauden tai vamman vuoksi. Nuoren tulee tarvita myös tukitoimia opiskeluun tai muuhun työllistymistä edistävään kuntoutukseen. Hakemukseen tarvitaan ajantasainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma ja lääkärinlausunto B, josta käy ilmi, miten terveydentila vaikuttaa työkykyyn ja ammatinvalintaan.

Lähde: www.kela.fi/nuoren-kuntoutusraha

OTTEITA PERUSOPETUSLAISTA (1998/628) JA -ASETUKSESTA (1998/852) SEKÄ OPPIVELVOLLISUUSLAISTA (2020/1214)

17 § Erityinen tuki

Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Erityisen tuen antamista koskevassa päätöksessä on määrättävä oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä muut 31 §:ssä tarkoitetut palvelut sekä tarvittaessa 1 momentissa tarkoitettu oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen.

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa sekä hankittava oppilaan opetuksesta vastaavilta selvitys oppilaan oppimisen etenemisestä ja oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehty selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta sekä tehtävä näiden perusteella arvio erityisen tuen tarpeesta (pedagoginen selvitys). Pedagogista selvi-

tystä on tarvittaessa täydennettävä psykologisella tai lääketieteellisellä asiantuntijalausunnolla tai vastaavalla sosiaalisella selvityksellä.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista taikka esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

17a § Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Suunnitelma on laadittava, jollei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä oppilaan ja huoltajan tai tarvittaessa oppilaan muun laillisen edustajan kanssa. Suunnitelmasta on käytävä ilmi oppilaan

erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Suunnitelma tarkistetaan tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaiseksi.

Suunnitelman keskeisestä sisällöstä määrätään opetussuunnitelman perusteissa.

18 § Erityiset opetusjärjestelyt

Oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos:

- 1) oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot;
- 2) perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai
- 3) se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.

22 § Oppilaan arviointi

Oppilaan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään oppilaan edellytyksiä itsearviointiin. Oppilaan oppimista, työskentelyä ja käyttäytymistä tulee arvioida monipuolisesti.

OPPIVELVOLLISUUSLAKI (2020/1214) 2 § 3 mom. Oppivelvollisuuden alkaminen ja päättyminen

Jos perusopetuslaissa tarkoitetulle perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta 2 momentissa säädettyä aikaisemmin (pidennetty oppivelvollisuus).

PERUSOPETUSASETUS (1998/852) 2 § Opetusryhmien muodostaminen

Oppivelvollisuuslain 2 § 3 momentissa tarkoitetun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille annettavassa opetuksessa opetusryhmässä saa olla enintään kahdeksan oppilasta. Vaikeimmin kehitysvammaisista oppilaista muodostetussa opetusryhmässä saa olla kuitenkin enintään kuusi oppilasta. Jos tässä momentissa tarkoitetun oppilaan opetus annetaan yhdessä muiden kuin tässä tai 2 momentissa tarkoitettujen oppilaiden kanssa, saa opetusryhmässä olla enintään 20 oppilasta.

10 § Arviointi opintojen aikana

Oppilaan opintojen edistymisestä sekä oppilaan työskentelystä ja käyttäytymisestä on annettava riittävän usein tietoa oppilaalle ja hänen huoltajalleen. Tietojen antamisesta määrätään tarkemmin opetussuunnitelmassa.

Perusopetuslaki: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628

Perusopetusasetus: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852#L2P10

Oppivelvollisuuslaki: www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214

KIRJALLISUUTTA JA LINKKEJÄ:

vip-verkosto.fi | www.tuвет.fi

e_Erika-lehti: Toiminta-alueittain järjestettävä opetus-teemanumero

journals.helsinki.fi/e-erika/issue/view/160

Hyytiäinen M., Kokko L., Mäki M., Pietiläinen E. & Virtanen P. 2014. Vaikeavammaisten oppilaiden opetus – Esiopetuksesta peruskoulun päättymiseen. 3. uudistettu painos 2014. Helsinki: Erja Pietiläinen ja Maiju Mäki, Kehitysvammaliitto ry.

Juurikainen, O. 2018. Saatan oppia hitaasti. Vinkkejä toiminta-alueittain opiskelevien lasten ja nuorten opetukseen. Liperi: Sanoina.

Äikäs, A. & Rämä, I. (toim.) 2022. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus. PS-kustannus

LÄHTEET

Perusopetuslaki (1998/628) www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628

Perusopetusasetus (1998/852) www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852

Oppivelvollisuuslaki (2020/1214) www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214

Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (2012/422) www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120422

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet

Esiopetussuunnitelman perusteet 2014 www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

ARVIOINTI:

Oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointi perusopetuksessa 1.8.2020 alkaen

www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen-arviointiluku-10-2-2020_1.pdf

ERITYISEN TUEN PÄÄTÖS:

www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/paatos-erityisesta-tuesta

www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/erityinen-tuki

PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS:

www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/pidennetty-oppivelvollisuus

TOIMINTA-ALUEITTAIN JÄRJESTETTÄVÄ OPETUS:

www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/toiminta-alueittain-jarjestettava-opetus

www.valteri.fi/artikkelit/tavoitteet-kootaan-yksilöllisesti-toiminta-alueittain-opiskelun-palapelimalli/

www.valteri.fi/artikkelit/tavoitteen-asettaminen-toimintakyky-huomioiden/

OPISKELUHUOLTO

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (2013/1287) www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287

www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskeluhoolto

Lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen on hyvä pohtia, millainen oppimisympäristö ja opetus sopivat hänelle parhaiten ja ovat lapsen edun mukaisia. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus muotoutuu oppilaan tarpeiden mukaisesti. Opetus suunnitellaan jokaiselle oppilaalle yksilöllisesti huomioiden oppilaan vahvuudet, motivaation kohteet ja tuen tarve. Oppilaalle tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus on hyvin monipuolista. Opetuksessa hyödynnetään arkipäivän toimintoja sekä erilaisia oppimisympäristöjä.

Tässä oppaassa kuvataan toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen sisältöjä ja käytänteitä. Lisäksi kerrotaan pedagogisista sekä hallinnollisista asiakirjoista ja päätöksistä. Oppaassa kurkistetaan myös perusopetuksen jälkeisiin opintovaihtoehtoihin.

HUOMIOITAVAA

- Toiminta-alueittain järjestettävä opetus on mahdollista aloittaa perusopetuksessa ensimmäiseltä luokalta alkaen.
- Toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen siirtymisestä päätetään erityisen tuen päätöksessä.
- Lapsella on yleensä sekä erityisen tuen että pidennetty oppivelvollisuuden päätökset.
- Toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa oppilaalla on toiminta-alueittain määritellyt yksilölliset oppimistavoitteet.

Oppaan kokoamisesta ovat vastanneet:

VIP-verkoston toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen teemaryhmä

Päivi Lång, ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri | **Pirjo Koivula**, opetusneuvos, Opetushallitus | **Irene Rämä**, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto | **Lauri Rätty**, erityisluokan-opettaja, Jyväskylä | **Merja Mannerkoski**, erityisasiantuntija, OKM | **Aino Äikäs**, yliopiston-lehtori, Itä-Suomen yliopisto | **Maiju Mäki**, tuottaja, Kehitysvammaliitto | **Vera Tarvonen**, päiväkodin johtaja, Helsingin kaupunki | **Hannu Heiskala**, lastenneurologian dosentti, HY

Kuvat: iStockphoto | Taitto: Source Creative Oy, 2022

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

VALTERI